

‘ABDALLĀH-I ANŞARĪ’NİN KANZ AS-SĀLİKĪN VEYA
ZĀD AL-‘ĀRIFĪN’İ

[Dördüncü ciltten devam]

TAHSİN YAZICI

Dar Fadīlat-i şab

‘Abdallāh-i Anşarī'nin bu eserinin, iki ad altında, muhtelif sebepler dolayısıyla nasıl birbirinden oldukça uzaklaşan metinler hâline geldiğine bundan önce işâret edilmişti¹. Sâdece ayrı adlar altında bulunan metinler arasında değil, aynı adı taşıyanları arasında bile doğru bir metin tesbitine imkân vermeyecek kadar büyük farkların bulunduğu hakkında neşredilen kısımlardaki nüsha farkları yeter derecede bir fikir vermektedir. Nitekim aynı mecmua içerisinde aynı müstensihin kaleminden çıkan *Kanz al-salikin* ve *Zad al-‘arifin* adları altında iki ayrı esermiş gibi görünen bu eserler², hakikatte -biraz fazla nüsha farkı ve tertib değişikliği ile- hemen hemen aynı bölümleri içine almak suretiyle birbirinden ayırt edilemez bir hâlde bulunmaktadır. Bu eserin aynı mecmua içinde bulunan iki nüshasından diğerlerine nazaran bölüm (bâb) itibarile farklı olanı, *Kanz al-salikin* adını taşıyanıdır. Filhakika bu nüshada diğer nüshalarda görülen bâblardan, *dar bayan-i qaḏā’ va qadar* bölümü yerine *dar bayan-i bahār* ve *dar gurūr-i cawani* yerine ise, *dar fadīlat-i şab* bölümleri bulunmaktadır. Pek az bir kısmı -yine oldukça büyük nüsha farkları ile- *mubahata-i şab u rüz* ile ayniyet gösteren bu bâb, muhteva bakımından tamamiyle müstakil bir mahiyet arz etmektedir. Esâsen Anşarī'nin bütün müseccaâtında ve hattâ başkalarının eserleri içinde muhtelif ibâre ve kısımları nakledilmiş olan tefsirinde bile, bâzan uzun, bâzan kısa ibâre ve kısımların birinden diğerine nakledilmiş olduğuna sık sık rastlanmaktadır³. Bu itibarla ayrıca mevzu bakımından da birbiri ile benzerlik gösteren bu iki bâbda da benzer ibâre ve kısımların bulunması pek tabiidir. Kaldı ki *mubāhata-i şab u rüz* bölümündeki gece ile gündüzün birbirlerine karşı üstünlük iddialarına mukabil, bu bölümde sadece gecenin medhi ve müellifin kendine göre izahı yapılmaktadır.

¹ *Şarkiyat mecmuası*, c. I, s. 67-68.

² Murad Molla Kütüphanesi, Nr.. 1796.

³ *Şarkiyat mecmuası*, c. I, s. 69.

در فضیلت شب

- (۱) در آخرت هر دری را صدقیست، و هر چیزی را بنسبت حال
۳ او شرفیست؛ آدمی نیز صدقیست که درو حلم است، و شرف او بعلم است؛
هر که قوت علمی ندارد نادانی که ویرا جام محبت ننوشانند، و جامهٔ ولایت
ننوشانند، که «ما انخذ الله ولیاً جاهلاً»؛ پس عاقلان دانند و خردمندان
۶ شناسند که مرادات اولوی و سعادات اخروی صوری و معنوی که سرمایهٔ
نجات هر واصلست، بپایان علم حاصلست و علم در عالم معنی شاهدیست بکثرت
تکرار و مباحثهٔ بسیار کسی را دست ندهد الا بپایان بیداری شب،
۹ و نظر عنایت رب جل جلاله، که «من اخلص لله تعالی اربعین صباحاً ظهرت
ینابیع الحکمة من قلبه علی لسانه»؛ خواجهٔ «ما زاغ» (۵۳ / ۱۷)، شکوفهٔ باغ
«بلاغ» (۵۲ / ۱۴)، سید عرب و حم، موصوف بسخا و کرم؛ قطب ممالک
۱۲ جلالت، ماه اسبان رسالت؛ صدر صفة «لولاک»، صاحب قدر «انا ارسلناک
(۲ / ۱۱۹ : ۳۳ / ۴۵ ؛ ۷ / ۴۸) و شفیع روز محشر، فرمان فرمای ممالک هفت
کشور؛ تاج دار «لعمرك» (۷۲ / ۱۵)، منشوردار «ولسوف يعطیک ربک»
۱۵ (۵ / ۹۳)؛ خلوت نشین خانقاه قدس، نامه گشای بارگاه انس؛ در صدف
خلیل، ثمرهٔ شجرهٔ اسمعیل؛ گوهر عالم فرمانبری، نگین خاتم پیغمبری؛
ربحان باغ ایمان، لالهٔ بستان امان؛ سپاهکش معرکهٔ دین، سلطان

Ms¹ ۲۹۰ آ، ۳۱۷ آ

2-9 در آخرت ... تعالی Ms (در باب صفت شب)؛ - EÜŞ Mz || ۳ بنسبت : در

اصل بنسبتی || 4 فوت : در اصل موقی

- لشکر یقین؛ طیب دردمندان امت، ادیب رینت بیداران ملت؛ صاحب خطاب «فل» (۱ / ۱۱۱)، نقاب دار توکل؛ صلی الله علیه وسلم می فرماید که «عینان لا تمسهما النار > ابدأ < عن بکت فی جوف اللیل من خشية الله،³ وعین باتت تحرس فی سبیل الله؛ كما قال الله تعالى: «كأنوا قليلاً من اللیل ما ینهجون ویا لاسحار هم یتغفرون (۱۷ / ۵۱-۱۸) و قال علیه السلام: «المؤمن بکاء باللیل، بئام بالنهار، كما قال تعالى: «فلیضحکوا قليلاً ولینبکوا کثیراً» (۹ / ۸۳)
- (۲) هر محری را لیست و هر روزی را که بینی در عقب شبیست؛ روز قیامتست که او را سب نیست، دریای رحمت حق است که او را لب نیست؛⁹ گلبن باغ بلاغت را لدست و خزاین دقایق رحمت را شبیست؛ چنانکه شارع صلوة را تکبیریست، طالب نجات را نیز مصاحفی و تدبیریست؛ چنانکه سقف سما را سیاراتست، هر غفاتی و زلتی را نیز کفاراتست؛ کفارت گناه مؤمنان تب است،¹² گنج عافیت مشتاقان نیز شب است؛ شب شاهد حسنی بی قبیح است، با صدف شرفیست که کمترین در او صبح است؛ شب در عالم معنی سرپرده ظلام است، یا شاه راه بند «والله یدعو الی دار السلام» (۱۰ / ۲۵) است، شب را¹⁵ خلعتی سیاهی از اطلس است که طراز اعزاز او و او قسم «واللیل اذا عسعس» (۱۷ / ۸۱) است؛ شب عاشقان را برید محبتست، کلید قصر «فاولئك لهم الدرجات» (۲۰ / ۷۵) است؛ شب در جهان نهان قلندریست، با بر تخت¹⁸ بخت الف لام توحید سکندریست؛ شب که در نماز گذاری آئینه معرفتست، و چون نیازی عرضه داری گنجینه مفرست. شب چون در زاویه تاریکها می رود راهدیست و چون الف «واللیل اذا سجد» (۲ / ۹۳) دارد، شاهدیست²¹ یا خود چنین گویم شب دو حرست. شین و با؛ شین او چه میگوید: «شهد الله

أنه لا اله الا هو» (۱۸ / ۳) بای او چه میگوید : «بادروا بالأعمال الصالحات قبل ان تشغلوا» ، یعنی چون بنده بقضیه «الایمان اقرار باللیل الی آخره»
 3 رسد، شین شرف باب برکت عبادت جمع گرداند که «ان الذین آمنو و عملوا الصالحات» (۲ / ۲۷۷)؛ این شین وب عبارتیست و بای شی که
 اول او سر زلف «نومة العروس فی القبر» است و آخر او نور «یبعث یوم القیامة
 6 اوجهه یتلأ لاً کالقمر لیلۃ القدر» است

شعر (هزج)

شب چیست چراغ جاودانی	یا شعله شمع آن جهانی
شب برقع اطلس سیاهست	بر چهره شاهد معانی
در طور شب است تور معنی	جان مست شراب، لن ترانی
با عاشق اشک ریز شب خیز	شب راست کرشمه نهایی
شب چیست نقول بر انصار	سر چشمه آب زندگانی
او دولت سین سر جاست	گر عزت شین شب بدانی

یاخود چنین گویم روری که بمعصیت بسر می شود نامه گناهیت پر ظلمت،
 15 شی که بغفلت به پایان می رسد شبه سیاهیت بی قیمت؛ نی نی روزی که
 بدمی و ندی در توضعات بر تو بکشایند آن روز منشور امانست ،
 شی که بناله و چاره بر عجز و مسکنت تو بخشایند آن شب سوری از عالم
 18 عیانست؛ نی روزی که بچود و سجود بشب می رسد، شب کوریء
 ترا نوریست؛ شی که بر آز و نیاز بروز می انجامد روز چشم ترا سو ریست؛
 نی نی روز که بکسب حلال و خرمة بی وبال مشغولی موسم عبادت تست،
 21 شی که دولت «آیت عند ربی» و سعادت «تمام عینای و لاینام قلبی» ترا

- دست دهد در باب شب قدر و کرامت تست که «لیلة القدر
 خیر من الف شهر»؛ و سوسه ملایک جایز نیست، اما گویا که بر
 خاطر عاظم منیر جبرئیل صلوات الله علیه و سلامه می گذشت که من آن 3
 بنده ام که روز دولت صد هزار دشمن را بشب محنت رسانیده ام و بسا
 روزگار را که بر اعدای ملت و بد سگالان بی همت چون شب تاریک تیره گردانیده
 ام؛ حکمت هو «عن اسمه» آن اقتضا فرمود که مرود مردود را 6
 وسیله نیم یشه در فنای فنا بنشام و روز روشن اقبال را برو شب اقبال «یُضِلُّ
 مَنْ يَشَاءُ» (۱۳ / ۲۹؛ ۸ / ۳۵) گردانم که «فیهت الذی کفر» (۲ / ۲۵۸)
 تا جبریل را معلوم شود که کفایت جبرئیلی را اگر خواهیم در نیم یشه توایم 9
 نهاد که «كَمْ مِنْ فِتْنَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِتْنَةً كَثِيرَةً» (۲ / ۲۴۹)

شعر

- هر یشه که در هوا بت پرواز کند صید کند او که باز نتواند کرد (؟) 12
 (۳) باز سلمان علیه السلام بفر فراست «فَقَمَّ مَنَاهَا» (۲۱ / ۷۹) که شب اسرار
 نهران را بر خلق جهان مانند روز مبتین و مبرهن میگردانید، های و هوی
 در عالم اصالت و رسالت افکننده بود که من شب اشکال بنی آدم را بصبح 15
 سعادت اشارت «وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ» (۳ / ۴۸) روز میگردانم؛ حق سبحانه
 و تعالی هدهد را «كَه» نخطاب عتاب «أَخَطْتُ بِمَا لَمْ لِحُطِّ بِهِ» (۲۷ / ۲۲) بود برگماشت
 تا دیده علم و حکمت را ازو داند که «وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللَّهِ» (۱۶ / ۳۵) دغکی را 18
 که بوزن نیم سیر نباشد شب و روز بنانه و سوز میدارد و بنجد و تنای بی منتهای
 خویش در بوستان، بنظر دوستان هزار دستان می فرماید که «يُسَبِّحُ لَهُ

- ۳ من فی السَّمَاوَاتِ الْآيَةِ» (۴۱ / ۲۴) تا مرغان ملاً اعلى و شهبازان عالم بالالاف «وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ» (۳۰ / ۲) زنند؛ حبشی که هم رنگ شب بود اما روز سعادت شهادت در باطن داشت با این همه
- ۶ اشهد را اشهد میگفت، بنظر قبول سین بلال عند الله شین برکشید؛ قرشی را که ماه شب چهارده بود رشک می برد و در غرر دلاویز شوق انگیز او <که> گوهر شب چراغ را بی قیمت می گردانید بجاه خذلان در کشید که
- ۹ «إِنَّكَ لَا تَهْدِي الْآيَةَ» (۵۶ / ۲۸) هیچ خودپرستی بحسب و نسب و فضل و ادب در حضرت جلال و جبروت او گستاخی نوزد که «يَحْذَرُكُمْ اللَّهُ الْآيَةَ» (۳۰ / ۲، ۳) موسی گفت علیه السلام: الهما! پادشاه، پیش من طاق آزار قبطیان و شبات فرعونیان نمانده است مشتی شب کوران غوایب را بر شب روان وادیء هدایت برگماشتی فی «ذَالِكُمْ بَلَاءٌ» (۲ / ۴۹؛ ۷ / ۱۴۰؛ ۶ / ۱۴) آخر این شب را
- ۱۲ سحری برین اشک خزان اشک رزان نظر خطاب حضرت عزت در رسید که ای موسی اگر چنانست که کل بی خار و دلی بی یار می طلی همان شبانی را باش که ما از گسج ویران صد هزار موسی عمران پیدا گردانیم که «إِنْ يَشَاءُ
- ۱۵ يُدْهِبْكُمْ الْآيَةَ» (۴ / ۱۳۲)

شعر (رمل)

- ۱۸ ای ز دردت خستگان را بوی درمان آمده یاد تو مر عاشقان را مونس جان آمده
صد هزاران همچو موسی هست در سرگوشه رب ارنی^۱ گویان^۲ دیدار جوان آمده
ولهذا چون بر طور نور، تجلیات ملک عفور، مست شد از دست شد که
«وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا» (۷ / ۱۴۲) دران سرمستی هفتاد هزار عاشق سرمست موسی

^۱ قران، ۷ (الاعراف) / ۱۴۲؛ ^۲ در اصل: گویان شده

صفت را دید که حق را جویان ربنا گویان می گذشتند و می گفتند: ما هزاران شب را روز آوردیم و هنوز گل ما از شبنم وصال یک شب اتر نیافته این چه گستاخ است که پسر عمران در حضرت سلطان می ورزد - 3

باب

- (۴) الف آرام و سکون در شب است، ب بهجت افطار در شب است؛
 ت تجلیات حق در شب است؛ ث ثواب هزار ماه در شب است؛ ج جود 6
 عارفان در شب است، ح حلاوت صادقان در شب است، خ خارخار عشق
 و رقت قوت در شب است؛ د دبدبه تسبیح در شب است، ذ ذوق قرائت در
 شب است، راء راحت بدن در شب است؛ زاء زینت سکینت مصباح در شب 9
 است؛ س سر صحت قوت در شب است؛ ش شرف نزول قرآن در شب
 است؛ ص صولت و هیبت در شب است؛ ض ضیای نظر قبول در شب است؛
 ط طرب جود و سجود در شب است؛ ظ ظهور روشنایی روز در شب است؛ 12
 غ عشرت صائمین در شب است؛ غ غبطت مواعده عاشقان در شب است؛
 ف فتیح و ظفر موسوی در شب است؛ ق قافله مصطفوی در شب است؛ ک
 کفایت کار لوط در شب بود؛ ل لذت سیر و سلوک در شب است؛ م معرفت 15
 حقایق و موت معنوی در شب است؛ ن نور روز فیامت در شب است
 و او قسم حق تعالی در شب است لالی تذکر و تفکر و تدبیر در شب است؛
 ی یمن سفر احمدی عالم ملک، و جهان فلک، هم در شب است؛ 18

شعر (رمل)

وقت آنست که اشغال جهان بگذارند وقت عزم سفر ست توشه ره بردارند
 چند آرند بسر این شغل جهان را بغرور این همه خام خیال است که در سر دارند 21

- زرد عاقل همگی ملک جهان مردارست
 عالم از معصیت فسق کنون موج زنان
 عدل و انصاف که دارد کرم و لطف کراست
 3 شحنه و محتسب امروز عوان شده
 علمان که سخن شیوه حاکم گویند
 6 برکت نیست بر اعمال خلاق زانست
 جمله نماز و سخن چین شده امروز عزیز
 مهر و شفقت ز پدر رفته و حرمت ز پسر
 9 عورتان را بجهان شرم نماندست و کنون
 حال درویش نمایان بچه تهر بر کم
 ای که در جبه و دستار تو واعظ شده
 12 جامه چون شیر سفید و دل جو آن قیر سیاه
 بس که امروز عزیزند و شوند فردا خوار
 انصاریا بگذر ازین خود را سخن خلق مگو
 15 (5) مشرکان عرب بتان خود را نام آموه نهادند و بریشان خطبه خدا می خواندند
 ایزد تعالی در قران مجید نمود که در هژده هزار عالم نام خدای مراسم، نه
 اصنام و اوتان راست؛ گفت الله آنست که وحدانیت او بی ریب و بی گمان است؛
 18 الله آنست که بکمال قدرت خالق مخلوقانست؛ الله آنست که از رحمت رازق
 مرزوقانست؛ الله آنست که فرستنده باد فراوانست؛ الله آنست که نگارنده
 صورت آدمیان است؛ الله آنست که سپری کننده آجال بندگانست؛ الله
 21 آنست که بر روی موج آب از خاک سازنده میدانست؛ الله آنست که مسخر
 کننده چهار پایانست؛ الله آنست که راه نمای زمین و آسمانست؛ الله آنست که

- خزاین رحمت عطا کرد؛ رحیم آنست که بیک پشیمانی هفتاد ساله معصیت را
 ناپیدا کند؛ الله آنست که بر خدائی خود هزار دلیل نهاد؛ رحمان آنست
 که درهای بسته بگشاید؛ و رحمان آنست که بفضل خود احوال ترا رعایت کرد؛ 3
 رحیم آنست که ترا آراسته محبت و ولایت کرد؛ مصطفی می فرماید صلّم که صدیق
 اکبر را بر گزیند و پشوا کند؛ و فاروق را بر کشد و مقتدا کند؛ و عثمان
 انور را بنوازد و رهبر هدی کند؛ و حیدر صف در را ولایت دهد و جراح اولیا 6
 کند؛ و مرد ستمی را بمحبت هر چهار آشنا کند؛ و با این همه طاهر و باطن ویرا
 اسیر هوا کند؛ تا بهوای نفس خود صد گونه جفا کند. رسول فرمود علیه السلام
 که دوست فرمود که چون بنده مؤمن عمر خود را بناپاکی بگذارند و پرده حویس 9
 بر سر روحانیان بدراند و در بازار آزار دکان سازد و در خرابات خانه گیرد
 و علامت ملامت بکوی آرد و هر بامداد بی دادی کند و هر چاشت بی چاشت
 کند و هر شام حرام خورد با آخر عمر از یس پشیمانیء گناه یک بار بگوید بسم >الله< 12
 الرحیم الرحیم من که خداوند قلم عفو در دیوان گناه او آرم و همه کرده او نا کرده
 انگارم و در بهشت او را مقبر و مکان کنم و نکیه گاه او عبقریء
 حُسن کنم و طعام او مرغ برین کنم و داود را برخوان او شایخ خوان کنم و در 15
 پای درخت او شیر وانگین روان کنم؛ پس حجاب بر دارم؛ و علم بنده عیان کنم
 و بنده را بیدار خود مهسان کنم؛ و همه با بنده از بهر آن کنم تا بنده را بی گمان
 کنم که هر چه از تو آید آن کنی و هر چه از من آید آن کنم 18

شعر (هل)

- ای ز سر راه تو هرگز کس ترا آگاه نی ای بجز غم سالک راه ترا همراه نی
 ای صفات ذات تو پاک و جز پاکیزه نی مر ترا از آفریده همبر و همراه نی 21

هر که شاهنشاه تر در پیش حکمت بنده تر حکم تو منشور سلطان و امیر و شاه بی
هر که اندر راه تو آه بر آرد از دو کون شاه گردد و رجه او را قدرت تک کاه بی

رباعی (۱)

۳

ای که پیوسته تو در عصیان روی گر بگیری همچین پیرمان روی
نیک باید زیستن تا وقت موت دگران گیرند و تو خندان روی
۶ (۶) یا خود چنین گویم که پنج لامست، که آسایش خاص و عام است؛ و اثر
بخشایش صبح و شامست؛ اول لام لطف است، دوم لام لطافت است؛
سیم لام لذت است؛ چهارم لام شفقت است؛ پنجم لام لطایف است؛
۹- این جمله لامات که نفی طامات و نفی اتیبات کرامات است در شب است؛ اگر
لام لطفست در شب و ودیعت است که عیب عالمیان را پرده ظلام می پوشاند
و اگر لام لطافت است چون جان در شب نهانست که جان بجان آمده جهان را
۱۲ بهر اس راحت و بالین استراحت می رساند؛ و اگر لام لذت است در دل شب است؛
هر دل اهل دل را بحلاوت تلاوت می رساند؛ و اگر لام شفقت است در شب
است که درمندان افکار و مستمندان روزگار را سلوئی و سکوی است؛
۱۵ و اگر لام لطایف است آن همه در شب بافت می شود؛ عجب عجب که چون شب را
لام لطف و لطافت و لطایف است، اما نفس اماره آواره ما را لام لثم که برای
یک حبه و طسو بسیط عالمی را خراب میکند و جهان را ویران میگرداند و این پیر
۱۸ انصاری ویران از پیر خود شیخ ابو الحسن الخرقان رحمه الله علیه شنوده ام که امام
زین العابدین رضی الله علیه عنه جامعه را که بخیه درو ناهموار بودی، قبول نفرمودی
نفس ما نیز بشومی بخیه ناهموار بی هنجار لام لثم، که دروست از نظر قبول
۲۱ حضرت و ماند؛ لاجرم عاشقان را در شب بگریه فرمودند تا چون روی دل ایشان

- بقطرات ندامت شسته گردد، نظر کرامت بآبند، یعنی گل چینند و خار نه بینند؛ در نور نشینند و نار نه بینند؛ مثلاً شاهدهی چون ماهی؛ در راهی رفت، از غایت سرمستی بسیارگین حمای در افتاد و روی چون ماه را بگل سیاه دید؛ عنیزی بدو گفت که روی، چون ماه را بگل سیاه بمان، بمشتی آب بشوی تا باز شایسته نظرها شوی؛ در عالم معنی نو نیز شاهدهی که از سرمستی، غفلت در بارگین دنیا افتاده و روی دلی چون ماه را بلای ابتلای گناه سیاه کرده، چون کنی؛ یک شب برخیز و قلعه دل و بقعه ضمیر را از طغیات و بغات پاک گردان تا در قیامت پاک گردی
- (۷) شب روان عالم معنی در گوش عبد الله گفتند که الف الفت انبیا رحمت است؛
- ب بعثت محمد رحمت است؛ ت تایید رسالت رحمت است؛ ث ثواب مؤمنانست، ج جمال ایمان
- رحمت است؛ ح حلاوت پیوند امید رحمت است؛ خ خلق مصطفوی رحمت است؛ د داد شاهان رحمت است؛ ذ ذوق جذبات رحمت است؛ ر راحت نسیم رحمت است؛
- ز زمان امان رحمت است؛ س سعت رزق رحمت است؛ ش شرف دودمانی رحمت است؛
- ص صدق و صبر رحمت است؛ ض ضیافت هشت رحمت است؛ ط طرب جمله اشیا رحمت است؛ ظ ظهور اجابت رحمت است، ع عبادت محسنان رحمت است؛
- غ غفران سیئات رحمت است؛ ف فتح و ظفر رحمت است؛ ک کفایت کارهای رحمت
- است؛ ل لطافت ربیع رحمت است، م موافقت رد جبن رحمت است؛ ن نواخت حضرت اوهیت عز اسمه رحمت است؛ واو وحی الهی رحمت است؛ لا لاله توحید
- رحمت است، ی یمن و دوم شب هم رحمت است

18

شعر (هزج)

- هر بنده که او قرین رب بود پیوسته قرین تاب و تب بود
- هر حکم و قضا که از حق آمد تسلیم و رضا نمود و حب بود
- آنها که بحق شدند واصل توقان نیاز از جمله شب بود

21

7-2 مثلا شاهدهی... گردی: ر. ک. به همین مجله ج ۳، ص. ۴۶/۲۷

رباعی

نه هر طالب تواند آتش ریزی   نه هر عاشق تواند صبح خیزی
8   را آن به که چون مردن شب   شی از خود بسوی حق گریزی

رباعی

در شب دل زنده را بحق میل بود   وز دیده شب روان او کیل بود
6   بر روز مفاخرت کنی می شاید   ای شب چو چراغ قم اللیل¹ بود

- (۸) اگر تو قدر شب بدانی شی در گور ضایع نمائی؛ چرا؛ برای آنکه الف
الف ارواح در شب است، ب برکت ارزاق در شب است؛ ث ثمرات «خیر من
9 الف شهر» (۳ / ۹۷) در شب است؛ ج جذبات ربانی در شب است؛ ح حضو
المهامات در شب است، خ حیرات نهجدهات در شب است، د دبدبه «نی وقتدلی»
(۸ / ۵۳) در شب است؛ ذ ذوق ذاکران در شب است؛ ر راحت جراحات دلم،
12 در شب است؛ ز زینت سکونت در شب است؛ س سلوت خلوت شمعی در شب
است؛ ش شرف پرستیدن حق و عبادت وی در شب است؛ ص صفای نماز
گزاران در شب است؛ ض ضیافت طعام و شراب دادن در شب است؛ ط طرب
15 خواندن آیات حق و سجده کردن در شب است؛ ظ ظهور مکونات در شب است؛
ع عالم عیان را دیدن در شب است؛ غ غلبات جذبه حق مر بندگان را در شب
است؛ ف فراست مؤمنان که نظر میکنند بنور حق در شب، است؛ ق فاعده روز
18 خواران روزه داران روز در شب است؛ ک دیدن کتاب حق در دلهای بندگان
در شب است؛ ل لطافت که عبارت از کمالات اولوی و اخروی است در شب است؛

¹ قرآن، ۷۳ (سورة المزمل) / ۲

م مطالعه صنایع و بدایع در شب است؛ ن نیاز نماز گزارندگان مرپروردگار
 خویش را در شب است، و وحی الهی بر محمد در شب بود؛ ه هیبت ناظران
 حق در شب است؛ لا لآلی رواج ستارگان در شب است؛ ی یمن تلقین علم 3
 و حکمت نیز در شب است

رباعی

ای بنده ز شوهر اشک ریزی میکنی   شیرین نفس تو مشک بیزی میکنی 6
 انواع علوم و گنج حکمت خواهی   دانی چکنی تو صبح خیزی میکنی

باب

- (۹) ای عبد الله کجاست صادق شب خیزی، عاشق اشک ریزی، شیرین 9
 نفسی مشک بیزی که قالبش فرشی بود و مرغ روح او عرشش بود؛ روز
 او صیام بود، شب او قیام بود، رهبر او نور <ی> بود و شورش او طوری بود
 مشتاق لقای رب بود، ماهی دریای شب بود تا قدر شب بداند و قیمت صبح 12
 شناسد؛ آدم علیه السلام را دم ندم «ربنا ظلمنا» (۷/۲۳) در شب بود؛
 ونوح را ناله و نیار در شب بود؛ لوط را فرج و مخرج در شب بود؛ ابراهیم را
 علیه السلام جدیه حق در شب بود؛ یعقوب را علیه السلام آه دلسوز در شب 15
 بود؛ ایوب را علیه السلام افغان جان افروز در شب بود؛ یوسف را علیه السلام
 مناجات شوق انگیز در شب بود؛ یونس را نغمات درد آمیز در شب بود؛ داود را
 علیه السلام دولت الهی در شب بود؛ سلیمان را علیه السلام تضرع ناله و آه در شب 18
 بود؛ یحیی را علیه السلام تخشع <و> گریستن در شب بود؛ موسی را علیه السلام سلطنت

طور و مناجات در شب بود، مصطفی را علیه السلام نیز سفر فلک و مصافحه
ملک در شب بود، تا بدانی که این جمله آثار رحمت و لطف الهی در باره
3 آنسا و اولیا و بندگان خاص او در شب بود «وَالسَّلَامُ عَلٰی مَنْ
اتبع الهدی» (۴۷ / ۲۰)